

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ULUSLARARASI BİRİNCİ İSLAM ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

(Tebliğ ve Müzakereler)

First International Symposium
on
Islamic Studies

16 - 18 Eylül / September, 1985

İZMİR

BATI DİNLER TARİHİNDE İSLÂM

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU

Batı'da Hıristiyanlık dışındaki dinlere karşı ilgi, ondokuzuncu yüzyılda gelişen sömürgecilikle birlikte, sömürge halklarını daha iyi tanımak, daha kolay idare etmek, Hıristiyanlığı daha başarılı bir şekilde yayabilmek amacıyla başlamıştır. İslâmiyet de tabîî olarak bu hedef içine girmiştir.

Dinler Tarihi ise, Max Müller'in gayretleriyle 19. Yüzyıl ortalarında "Mukayeseli Mitoloji" olarak doğmuş ve kısa zamanda gelişerek büyük mesafeler kaydetmiştir. Asrımızın başlarında da çeşitli dinleri içine alan sistematik eserler çeşitli dillerde ve ülkelerde görülmeğe başlamıştır. Batı ülkelerindeki bütün bu gelişmeleri ve İslâma bakışlarını ülkelere ve dillere göre tarihî bir seyir içinde tâkip etmek oldukça güç ve sınırlı imkânlarımızı aşmaktadır.

Bu konuyu biz, Alman ve İngiliz dillerinde yazılmış, alanlarında otorite sayılan yazarların eserlerinden örnekler vererek, ana hatlarıyla ortaya koyabileceğimize inanıyoruz.

Dinler Tarihi kitaplarında, çeşitli dinlere ve bunlar arasında İslâm'a ayrılan sahife miktarları şüphesiz değişik ölçülerdedir. Her ne kadar yazarların kendi özel ilgi alanlarına verdikleri ağırlık diğerlerine göre biraz fazlaca

Yazarın Adı ve Soyadı	Eserin		Hıris- tiyanlık	Yahu- dilik	Hin- duizm	Budizm	Diğer Dinler
	Toplam Sahifesi	İslâm					
C. Clemen	704	7	28	8	8	7	42
H. Glasenapp	338	6	—	11	8	5	70
H.J. Schoeps	400	6	24	6	5	6	53
A.C. Bouquet	330	7	10	7	11	6	59
T. Ling	464	14	16	14	11	26	19
N. Smart	736	9	23	8	9	9	42
Toplam Ortalama		8	20	9	9	10	44

TABLO : Araştırmamızda örnek alınan Yazar ve Eserlerin çeşitli dinlere ayırdıkları yüzde oranları.

ise de, yaşayan büyük dinler olarak İslâm, Yahudilik, Hinduizm ve Budizm'e ayrılan sayfaların eser içindeki ortalama yüzde oranları birbirine çok yakındır. Bu oran Yahudilik ve Hinduizm için % 9, Budizm için % 10 ve Hıristiyanlık için % 20, İslâmiyet için % 8 dir. Diğerlerine göre, Hıristiyanlığa fazla yer ayrılmasının sebebi, eserlerin hitap ettiği toplum dininin Hıristiyanlık oluşu olabilir.

İslâmiyetin takdîmine ayrılan % 8 gibi dar bir hacimde, ağırlık Peygamberin hayatına, getirdiği inanç sistemine, ibâdetlere, ihtilâf ve mezheplerin ortaya çıkışına, tasavvufî ceryanlara verilir. Tarihi gelişmeler, modernleşme hareketleri ve diğer konulara özetle temas edilir. Ele alınan konular ve muhtevaları aynı karakterde ve birbirine çok yakındır. Bu sebeple yazarları ayrı ayrı ele almaktan ziyade, konuların ele alınmasının bize daha objektif bir tablo vereceği kanaatındayım.

P e y g a m b e r i n H a y a t ı

Peygamberin hayatı anlatılırken genellikle objektiflik hâkimdir. Tarihi kaynaklarda verilen bilgiler, anlatılan hususlar, olaylarca da zikredilir. Üslûp genellikle tarafsızdır. Peygamberin şahsiyeti ve icraatıyla ilgili yorumlarda ise, üstün zekâlı, çok yetenekli bir kişi olarak ele alınır. Dinsel konular dahi, bu üstün yetenekle açıklanmaya çalışılır. Anlatımında menfî üslûbun hakim olduğu Alman Dinler Tarihçilerinden H.J. Schoeps dahi, "Muhammed'in... olağanüstü, alışılmamış politik kabiliyetini, teşkilâtçı gayretini kimse inkâr edemez. O her türlü vasıtayla Arap kabilelerini kazanmaya ve birleştirmeye çalıştı. İyilikle ve yumşaklıkla, misyonerce konuşarak, gerektiğinde savaşarak, Allah'a teslimiyete zorladı", diyerek, O'nu yetenekli bir politikacı olarak göstermeğe çalışır¹. Açıklamalarını Hz. Muhammed'in peygamberliğine, dini tecrübesine değil, üstün kabiliyet ve politik gücüne dayandırmaya çalışır.

F. Babinger ise, Hz. Muhammed'in icraatlarını üstün politik yetenekle açıklayamadığı için kararsızlığa düşer. Peygamberi anlamakta güçlük çeken Mekkelî politeistlerde olduğu gibi, bir şaşkınlık gösterir. Onun bu kararsızlığını şu ifadelerinden daha güzel anlıyoruz: "Muhammed plânlı, düzenli bir düşünür değildi... Bir bakarsınız hayaller gören bir kâhin, bir bakarsınız kıyamet habercisi bir vaiz, bir bakarsınız sâkin bir sabır küpü, bir bakarsınız vahşi bir savaşçı, bir bakarsınız zeki, hesapçı bir devlet adamı ve kanun vâzı, bir bakarsınız mal ve servete değer vermeyen bir zâhid, Zıdlıklarla dolu bir kişi..."². Üslûp pek güzel olmasa da, Hz. Muhammed'de görülen bu çok yönlülü-

(1) Hans-Joachim Schoeps, *Religionen, Wesen und Geschichte*, Gütersloh 1936, s. 270.

(2) Franz Badinger, *İslâm*, in: Carl Clemen, *Die Religionen der Erde*, Bd. III, s. 105, München 1966.

gü anlamakta âciz kalındığı âşikârdır. Risaletini kabul etmeden “üstün zekâlı bir lider” şeklinde basite indirgeyici açıklamalar mantıken pek yeterli olmuyor. Bu sıkıntı araştırmamızın diğer dinler tarihçilerinde de rahatça görülebilir. Bu çıkmazı görebilen N. Smart, Hz. Muhammed’in üstün kabiliyeti yanında peygamber de olabileceği ihtimaline kapıyı açıyor: “İslâm ve Hıristiyanlığın Avrupa üzerindeki hâkimiyet mücadeleleri sebebiyle, müsteşriklerin objektif davranmaları güçtür” diyor³. Hz. Muhammed’e yapılan sar’alılık v.s. gibi bir takım ithamların duygusallıktan geldiğini söylüyor. “Buda’da ve (eski Ahid peygamberlerinden) İşıya’da olduğu gibi” Hz. Muhammed’in de kendisine has manevî bir yaşantısı, dini tecrübesi olabileceğini çekinerek de olsa, ifade etme cesaretini gösteriyor⁴.

Hz. Muhammed’in hayat hikâyesi anlatılırken üslûbun genellikle nötr olduğunu ifade etmiştim. Fakat çok kadınla evliliği konusuna gelindiğinde, üslûb birdenbire değişir. Peygambere saldırı vesilesi olur. Bazıları duygusallığını gizleyemeyerek onu “şehvetperestlikle” itham eder⁵. Ancak İngiliz dinler tarihçisi Bouquet vahiyle ilgili konularda sık sık duygusal ifadeler kullanmakla birlikte, bu konuda biraz daha objektif davranarak şunları söyler: “...(Muhammed’in) bu evlilikleri 52 yaşından sonradır ve çoğu harplerde şehit düşen arkadaşlarının yaşlı hanımlarıdır. (Tabir câizse) O bu yolla âile ve pansiyon ihtiyaçlarını temin etmiş oluyordu”⁶.

Vahiy ve Kur’an

Hz. Muhammed’in vahiy alması ve peygamberliği konusunda, tabii olarak Müslüman yazarlardan tamamen ayrılırlar. Genellikle, vahiy muhtevasını Hıristiyan ve Yahudi kaynaklarından aldığı, Hz. Muhammed’in üstün zekâ ve kabiliyet ile birleştirerek, Tanrı vahyi olarak halkına sunduğu kanaatindedirler. Bu temel görüşten hareket ederek Hz. Muhammed’in peygamberliğini ve Kur’an’i açıklamaya çalışırlar. Bouquet, günümüz müsteşriklerince de terk edilmiş olan ruhî rahatsızlık teorisini benimseyerek, vahyi ruhsal hastalıkla izaha çalışır. Hz. Muhammed’de iki çocuğunun ardarda ölümü üzerine ruhsal rahatsızlık başladığı, yemek ve içmekten kesildiği, pejmurde g’yinmeğe başladığı, Haniflerle ilişki kurduğu, hastalığının daha da ilerlemesiyle gâibden sesler duymağa başladığı ifade edilerek, vahiy olayı “ruhsal hastalığa” dayandırılmaya, şamanların ruhsal hallerine benzetilmeye çalışılır⁷. Bu yüzeysel basit görüşü, diğer dinler tarihçileri benimsemediği için, temas etmemişlerdir.

(3) Ninian Smart, *The Religious Experience of Mankind*, Glasgow 1977, s. 497.

(4) N. Smart, Aynı eser, s. 497.

(5) H.J. Schoeps, *Religionen*, s. 272.

(6) A.C. Bouquet, *Comparative Religion*, Great Britain, 1969, s. 275.

(7) A.C. Bouquet, 270.

Onlara göre ise, yetenekli lider Yahudi ve Hıristiyanlardan esinlenerek milletine yeni bir güç, yeni bir enerji vermiştir. Genellikle tarafsız b'ir üslûp kullanmaya özenen Helmuth von Glasenapp "Hiç şüphesiz (Muhammed) Med'ne seyahatlarında öğrendiği Yahudi ve Hıristiyanlıktan müessir olmuş, kutsal kitabı olmayan Araplara bir kitap verebilmek için Kur'an'ı hazırlamıştır" demektedir⁸. H.J. Schoeps, "Kervan yolculuklarında Arabistan Hıristiyanlığını özel bir şekliyle öğrendi. Bu Monofizit Nasturî mezheb'iydi. Bizans imparatorluk kilisesi değildi... okuma yazma bilmediği için, şahsî ilişkilerinde sözlü rivayetlerden öğrenmişti"⁹. "Tevrat ve İncil'i kulaktan duyma biliyordu ve her ikisinin de Allah katında saklı duran ezeli b'ir kitaptan geldiği düşüncesindeydi..."¹⁰. "Peygamber Allah'ın birliği telâkkisini Yahudilikten aldı. Zaten Yemen'de Yahudi tesiri eski zamanlardan beri vardı... Yahudi ilâhiyatını anlamıyordu, fakat onu sözlü rivayetlerden gelen çok eski Tevrat ve Haggada rivayetleriyle süslemişti"¹¹. "Muhammed Haggada hikâyelerini ve Apokrif İncil muhtevalarını şahâne bir ifâde ile süsleyerek vahyine dahil etti" der¹². Kur'an'ın hukukî muhtevası için de "Yahudilerin Mişnası gibi bir kanun kodeksi değildir, her ne kadar İslâmın ilk zamanlarındaki kanun vaz'ı bundan çıkmış, yayılmış ise de, eksikliklerle doludur"¹³ diyerek, vahyin hukukî hükümlerini Yahudilerin Mişna'sına dayandırmaya çalışır. Diğer dinler tarihçileri de verilen misallerde olduğu kadar, açık seçik ifadelerde bulunmasalar dahi, konuya daha yumuşak bir üslûpla aynı açıdan bakarlar. F. Babinger ise, Hz. Muhammed'in Hıristiyan ve Yahudi dinleriyle ilgili bilgileri "Nasturî Süryanî keşişlerinden (yâni dyofizit rahiplerden) aldığı" kanaatını ızhâr eder¹⁴.

Kur'anla ilgili şekli bilgiler ise, Müslüman yazarlarınkinden pek farklı değildir. Ancak değerlendirmelerde daha önce zikrettiğimiz gibi, Hz. Muhammed'in vahiy aldığı kabul etmedikleri için, müslümanlardan ayrılırlar. Kitab-ı Mukaddes ile Kur'an arasındaki farklılıkların, Hz. Muhammed'in okuma yazma bilmediği için, kaynaklara inemediği için, kulaktan duyma bilgilerinin yanlışlığından ileri geldiği kanaatındadırlar¹⁵. Birbuçuk asırdan beri Batı'da gelişen Kitab-ı Mukaddes tenkidiyle ilgili bilimsel neticelerin, Kur'an'ın görüşlerini tasdik etmesine rağmen, gerçeklik payının olabileceği ihtimalini dahi kabul etmek istemezler.

(8) Helmuth von Glasenapp, Die nichtchristlichen Religionen, Frankfurt am Main 1963, s. 175.

(9) Schoeps, s. 265.

(10) Schoeps, s. 266.

(11) Schoeps, 267.

(12) Schoeps, 278.

(13) Schoeps, 278.

(14) Babinger, III, 102.

(15) Glasenapp, 180.

İslâm'da iman ve ibâdet de ele alınan ortak konulardandır. Genellikle tasvirici bir üslûp içinde konu açıklanmaya İslâmın görüşü anlatılmaya çalışır. Bu arada en fazla ağırlık "kader" meselesine verilir. Müslümanların ilmihal kitaplarında en az yer ayırdıkları bu konuya Dinler Tarihçileri Müslümanlardan ziyâde ilgi duyuyor olmalı ki, en fazla yer ayırırlar. Kelâmcıların konuyla ilgili münakaşalarına mümkün olduğu kadar çok yer ayırmak isterler. Değerlendirmelere Alman ekolünde İngiliz ekolünden daha çok girişildiği görülür. Vahiy konusunda da değinildiği üzere, İslâmın inanç unsurlarını sosyal çevrede mevcut diğer din ve inançlardan Hz. Muhammed'in kopya ettiği veya kendisine göre değiştirerek aldığı kanaati telkin edilmeye çalışılır. Bu cümleden olarak, melek ve şeytan inancının Hıristiyanlık ve Yahudilikten, Cin inancının müşrik Araplardan alındığı iddia edilir¹⁶. Aynı değerlendirmedeki diğer bir konu da kıyamet ve âhiret meselesidir. Ahir zamanda Hz. İsa'nın tekrar dünyaya döneceği, Mehdi ve Deccal'ın zuhuru hakkındaki rivayetlere büyük değer verilir, geniş bir şekilde üzerinde durulmaya çalışılır¹⁷. Bu arada çarpıtıcı eğilimler de eksik değildir. Müslümanların rivayetlerinde kıyamet, âhiret ve hesap günü için zaman ve mekân vermekten özellikle kaçınılırken, Schoeps konuyu Hıristiyan ve Yahudi rivayetlerine benzeterek, kıyamet ve hesap gününün "Mekke'de" olacağına inanıldığını iddia eder¹⁸. Yine Schoeps'e göre, hesap günü ve âhiret tasavvurları İslâm'a has bir inanç olmayıp, Yahudi-Hıristiyanlardan diğer adıyla Ebionitlerden alınmadır¹⁹.

Schoeps'e göre, yine pek çok iman unsuru gibi, ibâdet unsurları da Yahudi, Hıristiyan ve Eski Arap dininden alınmadır. Bunu şöyle ifade ediyor: "Muhammed özellikle Yahudi, Hıristiyan ve Eski Arap âdetlerini benimsemiş ve serbest ölçülerle değiştirmiştir. Yahudilerin Sabatını cuma gününe koymuştur. En azından Yahudilerin oruçla başlayan uzlaşma gününü, barışma gününü (Levililer, 16, 29) "Aşure günü" olarak şeriatına almıştır. Bu oruç ayı olarak Ramazanı tesbit edinceye kadar sürmüştür...²⁰.

Batı Dinler Tarihçilerinin üzerinde durdukları konulardan biri de Kible'nin Kudüs'ten Kâbe'ye doğru çevrilmesidir. Babinger, "...Muhammed önce Arabistan Yahudi âdetlerine dayanarak davasına Yahudileri kazanacağını, Yahudi ve Hıristiyanların kendisinin geleceği beklenen Mesih olarak göreceklerini zannetti... ümidini kaybedince de, namazda Kibleyi değiştirdi" diyor²¹.

(16) Babinger, III, 111.

(17) Babinger, III, 112; Glasenapp, 189-190.

(18) Schoeps, 267.

(19) Schoeps, 273.

(20) Schoeps, 273.

(21) Babinger, III, 103.

Trevor Ling de aynı paralelde, Hz. Muhammed'in Yahudileri kendi tarafına çekmek istediğini, "kendis'nin Yahudilerce peygamberler halkasına dahil edilmemesine kızarak kibleyi değiştirdi"ğ'ni söylüyor²². Schoeps de aynı mahiyette olmak üzere, Muhammed hicretin 1. yılı Yahudileri İslâma kazanmaya çalıştı. Fakat Yahudiler onu "Beklenen Mes'h, Peygamber" olarak görmedikleri için, risaletini kabul etmediler. Yahudilere göre O, Yahudilerin Sebt gününe (Cumrates'ye) ve yiyecek kanunlarına riayet etmiyordu. Yiyeceklerle ilgili şeriatın yarısı bozulmuş, değişmiş, diğer bir yarısının da Tanrının Yahudilere cezası olduğunu söylüyordu. Muhammed bu başarısızlığından Yahudilere kızarak Kudüs istikâmetine olan Kibleyi Mekke'ye Kâbe'ye doğru çevirdi. Bu icraatla putperest Kâbe, İslâmın merkezî ziyaretgâhı oldu, diyor²³. Görüldüğü üzere, vahiy ihtimaline yer vermedikleri için, konuyu tamamen siyasî ve beşeri zaafiyetlerle açıklamaya çalışıyorlar ve Müslümanların görüşlerinden ayrılıyorlar.

Üzerinde durulan diğer bir konu, Hıristiyanlığı da yüzyıllardır meşgûl eden, kütsel unsurlardır. Evliya mezarları ziyareti, yardım isteği, suret yapımı v.s. gibi hususlardır. Müslüman bilginlerin pek değer vermediği, ancak halk dindarlığında yaygın olan bu konuya, Batı Dinler Tarihçileri genişçe yer ayırırlar ve tasvirî bir şekilde anlatıyorlar²⁴. Bu arada Babinger, İslâm'da suret yapımı konusunda yaygın bir hatayı da düzeltmeğe çalışıyor: "İslâm'da resim yasağı olduğuna dâir yaygın kanaat çok yanlıştır. Bu konuda hiç bir dini ibare yoktur. İnsan heykeli yapımı, putperestliğe olan tepki'den dolayı şiddetle reddedilir. Hoş karşılanmaz. Bitki ve cansız varlıkların tasvirleri aleyhinde hiç bir şey yoktur. Canlı varlıkların tasviri teşvik görmediği için, ornamentik ve güzel yazı sanatı (hüsnü hat) çok gelişmiştir"²⁵.

Cihat ve Dârül'Harb

Sınırlı sayfalar arasında en çok üzerinde durulan konulardan birisi de "cihat" ve "dârül'harb" problemidir. Kavram açıklamalarından sonra özellikle Yahudi ve Hıristiyanların İslâm'a göre durumları ele alınır, açıklamalarda bulunulur. Ancak Batı'daki azınlıkların din hürriyeti konusunda çok hassas olan Schoeps, şunları söylemeden geçemez: Müslümanlar "...Ehl-i Kitâb'a, Yahudi, Hıristiyan ve Sâbî'lere karşı, yâni monoteist dinlere karşı musamahalıydı. Yalnız Müslümanlardan ayrı bir elbise giymek zorunda idiler. Nihayet bir de İslâm devletine karşı musamaha vergisi olan "cizye" vermek zo-

(22) Trevor Ling, A History of Religion East and West, London 2. Baskı 1974, s. 218.

(23) Schoeps, 263.

(24) Babinger, III, 131-133; Glasenapp, 133-135.

(25) Babinger, III, 116.

runda idiler. Alternatif İslâm veya ölüm değil, İslâm veya cizye idi... Bu müsamaha yüzyıllar boyunca Hıristiyan Avrupaya yabancı kaldı..."²⁶. Yine devamla: "Fas'tan Hollanda'ya, Sarayova'dan Mozambik'e kadar Müslümanlar arasında ırk veya mevkî ayırımı yoktur... Camideki ibâdet, resimsiz, müziksiz, tipik İslâm kardeşliği şuuruyla olur... şark halk hayatı kadar demokratik bir şey yoktur..." diyerek, takdirlerini gizleyemez²⁷.

Hadis

Batılılarca hadisler konusu, Kur'an'la kıyaslanacak olursa biraz daha objektif ve nesnel olarak ele alınır. Fakat menfî kanaatta fazla bir değişiklik yoktur. Ancak Schoeps Hadisleri Yahudilerin Talmud rivayetlerine benzeterek, "İslâm, rivayeti Yahudilerinkini örnek olarak almış, cümleleri Peygamber'in kendine veya çevresindeki bir adama irca etmeye gayret ettiyse de, gerçekte 8-11. yüzyıllar arasındaki İlahiyatçıların mücadelelerinin mahsulüdür"²⁸ diyerek, Peygamberle ilişkisini kabul etmek istemez. Babinger ise, bir tarihçi olarak Hadisler "yalnız yazıldığı zamanın mahsulüdür.. Gerçekte Hadis malzemesinin kesin tetkikinde, Muhammed'in ağzından ilk islâmî yüzyılın manevî tarihini yansıtır..."²⁹ diyerek, hadislerin sıhhatını kabul etmez, ancak İslâm tarihinin kıymetli dökümanları olarak görmek ister.

Tasavvuf

Batı'nın mistik akımlara karşı olan yakın ilgisi, Tasavvuf ve tarikatlar için de söz konusudur. Hemen bütün dinler tarihçileri konuya geniş yer ayırmışlardır. Müslümanların tasavvufla ilgili düşünce ve görüşlerini yansıtmaya çalışmışlardır. Tasavvuf ve tarikatlar konusu özel ilgi alanına girmesi dolayısıyla Babinger, kendi görüşlerini diğerlerine göre daha rahat ifade eder. Ona göre sûfilik, Hint ve Orta Asya kültürünün Müslümanlara tesirinin açık örneğidir³⁰. Özellikle gezici dervişlik, doğu kökenlidir. Hülâgü (1258) ile Anadolu'ya kadar gelmiştir. İslâm öncesinin Budist râhipleri, İslâm'ı kabulden sonra, gezici dervişlere dönüşmüştür³¹. Babinger, Batı'daki "Uluyan Derviş", "Havlayan Derviş" v.s. gibi menfi ifâde ve kanaatlara, yanlış anlamalara karşı çıkarak, "Çoğu derviş tarikatlarında tövbe, meczubâne ve şuarsuzca davranışlarda bulunulduğuna dâir Avrupa'da yaygın ve yanlış bir kanaat vardır. Halbuki eski ve hürmet gören tarikatlarda, kuvvetle yükselen tefekkür temrinleri

(26) Schoeps, 270.

(27) Schoeps, 275.

(28) Schoeps, 278.

(29) Babinger, III, 107.

(30) Babinger, III, 137.

(31) Babinger, III, 130.

az değildir. Nâdide bir dansla dönen Mevlevîlerde de son derece dengeli, ölçülü prensipler vardır. Bu tarikatlarda derviş, dansa bağlı aşırılıklardan kesinlikle uzaktır"³² diyerek, konuyu açıklamaya, yanlış kanatları düzeltmeğe çalışır.

İslâm Tarihi

İslâmiyetin gelişmesinde, dikkati çeken hususlardan biri de İslâm Tarihi'dir. En çok üzerinde durulan, geniş yer verilen konu, İslâm'da ilk ihtilâfların ortaya çıkışıdır. Hâriciler, Şîa, kelâmî ve fikhî mezhepler gibi konular, dinler tarihçilerinin de en çok ilgi gösterdikleri kısımlardır. İslâmın gelişmesi, yayılması tarihi seyir içinde, Müslüman tarihçilerde olduğu gibi verilmeye çalışılır. Emevîlerden Osmanlılara kadar bütün İslâm tarihi özetlenir. Modernleşme hareketlerine ve yeni ceryanlara da yer verilir. Genellikle, konuların ele alınışı ve anlatılışı objektif ve yorumsuzdur. Müslüman yazarlarınkinden pek farklı değildir.

Netice :

Batı Dinler Tarihçilerinin kaynaklarını, bibliyografyalarında da görülebileceği üzere, müsteşriklerin araştırma ve görüşleri teşkil eder. Dolayısıyla Batı dinler tarihlerindeki sayılı sayfeler arasına sıkıştırılan İslâm konusu, müsteşriklerin kanaatlarının özet halinde yansımadır. Bu yansımada Peygamberin şahsiyeti, vahiy ve Kur'an gibi İslâmiyetin özünü teşkil eden konularda; Hz. Muhammed'i bir peygamber değil de, yetenekli bir lider olarak görürler. Bu sebeple de yorumlarında Müslümanlardan tabii olarak ayrılırlar. Bazen mensubu bulunukları inançlarını savunmak şuuruyla, İslâm'da hoşagötürmeyen bazı şeyler bulabilme gayretine düşerler, duygusal yorumlara girişirler. İfade şekilleri menfidir. İslâm'ın aslına tesiri olmayan, yâni vahiy ve peygamberlik konuları dışında, duygusal üslûblar düzelir, yorumlar kaybolur.

Araştırmamızda örnek olarak aldığımız Dinler Tarihçilerinin hepsi de alanlarında başarılı ilim adamlarıdır. Ancak aralarında bir değerlendirmeye girişirsek, N. Smart'ın diğer meslektaşlarına göre daha objektif ve insafli olduğunu görürüz. Tabii bir Müslümanın görüşlerini aynen benimsemesi kendilerinden beklenemez. Ancak olaylara yaklaşım tarzları, daha realist ve objektif olabildi.

(32) Babinger, III, 121.

Summary

Western Historians of Religions accept that Islam is among the universal religions such as Buddhism and Christianity. They assign 8% of their works to Islam in order to explain it, and they base the Islamic movement on Mohammed's personal ability and environmental factors instead of Divine Source. This Western point of view is different from the point of view of Moslem researchers. The sources of Western Writers on Islamic subjects are generally the writings of western Orientalists. In this way they look at Islam through the spectacles of the Orientalists. Naturally, this makes them to take an other emotional attitude towards Islam.